

există contradicții fundamentale. E drept că la o astfel de întrebare e extrem de dificil de răspuns, tocmai datorită faptului că în spațiul românesc *obiceiul* nu a fost consemnat în scris în perioada aplicării sale, reconstituiri fiind tardive și realizate cel mai adesea cu metode etnologice. E la fel de adevărat că autoarea arată că o serie de prevederi ale dreptului bizantin sunt absorbite în obicei și încep să fie utilizate ca norme cutumiare. Dar o discuție despre posibila origine în dreptul roman vulgar a unor elemente ale cutumelor românești ar fi fost interesantă, pentru că în cazul unui răspuns afirmativ la această problemă, absorbția pravilei de origine romano-bizantină într-un drept cutumiar de origine romană vulgară nu ar mai fi pus prea multe probleme.

Încă mai interesante mi s-au părut unele afirmații ale autoarei, care rezonază de o manieră poate neașteptată, dar explicabilă, cu situații, din nefericire, actuale. Una dintre problemele discutate este eficacitatea lucrului judecat (*efficacité de la chose jugée* – p. 431–442), principiu de drept care pare să fi fost înțeles de o manieră particulară în spațiul muntean premodern, unde același proces se putea judeca de un număr indefinit de ori, și nu doar în cazul schimbării domnului, ci chiar și de către același domn. Caracterul flexibil al dreptului românesc al epocii, posibilitatea interpretărilor personale din partea jurătorilor (instituție arhaică preluată de statul românesc emergent, foarte interesant analizată de autoare) și mai ales a domnului, permitea celor care, bazându-se pe aceeași cunoaștere a cutumei ca și cei ce judecaseră, se socoteau nemulțumiți, să ceară rejudecarea procesului. De aici reflexul mental pătruns în cultura juridică generală care consideră legea o activitate ce poate fi „domesticită”, adaptată („*une activité que l'on peut apprivoiser*” – p. 453).

Extrem de bogată în analize și sugestii, beneficiind de un cadru teoretic larg, reprezentat nu doar de competențele în domeniul juridic al autoarei, ci și de cele privind antropologia ori științele politice, lucrarea Oanei Rizescu este o sinteză care va deveni element de referință în orice abordare istorică a dreptului românesc din perioada trecerii la modernitate. În acest scop, poate ar fi de dorit și o ediție în limba română, mai ales în beneficiul studenților și al acelor specialiști care, trebuie să recunoaștem, citesc din ce în ce mai puțin în franceză. Dacă s-ar realiza această traducere, atunci ar putea fi eliminate unele dintre elementele care trimit puțin cam prea evident la statutul inițial al lucrării, cel de teză susținută în Canada – de exemplu, capitolul extins de *Prolegomene istorice și juridice* (p. 30–90), sau unele repetiții ale aceluiași idei ori informații.

Dincolo de aceste aspecte, care în fond pot fi justificate prin decupajele pe care le-a operat autoarea, cartea Oanei Rizescu reprezintă un demers extrem de serios și novator, care pune în lumină, încă o dată, importanța construcției juridice pentru existența unui stat, dar și felul în care această construcție, care părea să se fi angajat pe drumul modernizării, a fost blocată în stadii relativ incipiente de dominația otomană și de interesele personale ale domnilor și boierilor, ceea ce a făcut ca statul românesc să rămână până în secolul al XIX-lea (și din nefericire, prin unele aspecte, și până azi), unul cu un profund caracter paternalist și profund personalizat.

(Ecaterina Lung)

GÉRARD BADOU, *Istории secrete ale psihanalizei*, Timișoara, Editura Amarcord, 1999, 210 p.

Henri Michaux afirma la un moment dat că orice știință creează o nouă ignoranță, și orice conștient – un nou inconștient (p. 200). Paradoxul pare să fie valabil inclusiv în cazul psihanalizei, care prin însăși faptul că are o istorie, are un trecut, adică o memorie, o amintire a propriei evoluții, care se organizează, *mutatis mutandi*, potrivit aceluiași legi ca și memoria individuală. Altfel spus, în gândirea de sine a psihanalizei se elaborează un „conștient” – care conține aspectele prestigioase, onorabile, demne de a fi afirmate – și un „inconștient” – în care sunt refulate aspectele sordide, defăimătoare, imposibil de expus publicului: o istorie secretă.

Cartea lui Gérard Badou încearcă să deoaieze această istorie secretă a psihanalizei, care, în fapt, se multiplică în istoriile secrete ale psihanalizatorilor, de la Sigmund Freud la Jacques Lacan. În acest sens, autorul tratează mai multe chestiuni „compromițătoare” pentru psihanalizii reprezentativi, ocluate de istoriile și biografiile „oficiale”. Amintim aici posibila mistificare a adevărului în cazul

Annei O. (p. 13–25), rivalitățile foarte puțin academice dintre psihanaliști, alimentate adeseori de orgoliul și/sau meschinăria lui Sigmund Freud (p. 27–46) și afacerile de alcov, mai mult sau mai puțin certe sau scandaloase, în care au fost implicați psihanaliști precum Sandor Ferenczi, Carl Gustav Jung ori Sigmund Freud însuși (p. 93–117). În mai multe cazuri, autorul nu face decât să „bănuiască” adevărul, speculând rezonabil în legătură cu zonele de clar-obscur din viața și activitatea celor la care se referă. El formulează astfel, în ultimă instanță, o serie de conjuncturi – situație de care este conștient, dar pe care o pune pe seama gestionarilor fondurilor de arhivă, puțin dispuși să le dea publicității integral. În fond, demersul său este într-un fel rezultatul unei curiozități nesatisfăcute.

Ceea ce rezultă din curiozitatea critică a lui Gérard Badou este o lucrare iconoclastă, care răstoarnă idolii vulgatei istorice a psihanalizei, o lucrare cu atât mai percutantă (dacă nu pur și simplu convingătoare), cu cât e scrisă într-un stil alert și accesibil, asemănător cu cel al foiletonului de acțiune. (Stil probabil deliberat ales, pentru a corespunde dramatizării aspectelor tratate, dramatizare prin care autorul căuta să submineze imaginile-efigie ale istoriilor „oficiale”).

Critica iconoclastă nu este însă numai o posibilă sursă de succes de public (în măsura în care publicul este atras de elementul scandalos), ci și un demers profund „terapeutic”, în acord perfect cu psihanaliza însăși, care vindecă prin conștientizarea inconștientului. Răsturnarea idolilor echivalează de fapt cu umanizarea marilor psihanaliști idolatrizați, ceea ce este de natură să-i apropie mai mult de ceilalți oameni (de lumea reală), decât așezarea lor pe un pedestal (p. 8). Critica nu este întreprinsă cu ostilitate, ci cu înțelegere, fără menajamente, dar și cu admirație pentru activitatea științifică a psihanaliștilor respectivi (o critică amicală, am putea spune).

Semnificațiile cărții lui Gérard Badou depășesc însă domeniul strict al psihanalizei, relevând tipuri de atitudine față de cunoaștere în general. Nicio știință nu-și poate păstra vivacitatea și autenticitatea științifică fără (re)cunoașterea onestă a trecutului propriu, cu tot ce implică acesta ca scădere și ca insucces. Refuzul acceptării scăderilor și insucceselor înseamnă blocarea în acele scăderi și insuccese, pierderea contactului cu realitatea și imobilizarea gândirii în schemele trecutului. Nu numai personalitățile pot fi idolatrizate, ci și concepțiile și metodele. În istoriografia română, de pildă, se manifestă încă o fetișizare a documentului de arhivă, dublată de o neîncredere în generalizările teoretice, ca și cum cunoașterea s-ar reduce la observația pozitivistă prescrisă încă de pe vremea lui Dimitrie Onciul și Ioan Bogdan. (Tendință contrabalansată, din nefericire, de mult diletantism disimulat prin ambiții iconoclaste, care nu face decât să compromită ideea de tratare conceptualizată. Prea mulți „scriitori” emit judecăți istoriografice, și prea mulți absolvenți de facultate de istorie sunt luați în serios ca istorici autentici!) După cincisprezece ani de la dispariția cenzurii (de altfel cel mai bun alibi pentru incompetență), poate ar trebui să ne gândim la o evaluare critică – pe epoci și pe probleme – a propriului trecut științific. O reuniune pe această temă ar fi mai interesantă, sau cel puțin mai utilă, decât simpozioanele formale ocazionate de diferitele aniversări și comunicări. Dezinteresul sau refuzul discuției înseamnă deprofesionalizare – o idee care străbate subtextual întreaga lucrare a lui Gérard Badou.

Istории secrete ale psihanalizei relevă un principiu gnoseologic fundamental (și fundamental optimist, am putea spune): cunoașterea transcende cunoscătorul. Cu alte cuvinte, personalitatea discutabilă a cunoscătorului nu afectează valoarea cunoașterii sale. Descoperirea inconștientului, de pildă, nu a fost mai puțin autentică sau mai puțin importantă pentru că Sigmund Freud s-a manifestat orgolios sau meschin. Este un principiu pe care se poate întemeia „lupta de idei”, adică disputa strict intelectuală, lăsând persoanele empirice ale preopinienților în grija moralei, nu a științei. Dacă printre istorici „lupta de idei” este încă în bună măsură un deziderat, aceasta se datorează epistemologic (a se vedea aici și clișeul așa-zisei imposibilități a cunoașterii obiective, impersonale adică).

În ultimă instanță, pentru istorici cartea lui Gérard Badou are și o valoare pur informativă, oferind o serie de date despre climatul cultural și social de la finele secolului al XIX-lea până aproape în zilele noastre. Se relevă astfel un mediu academic, un sistem de rețele sociale și, în general, un mod de gândire și de viață dintr-o epocă trecută – obiectul de studiu al istoriografiei.

(Alexandru Mamina)